

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee 22 augustus 2021

Serie: Psalmen – thema: Psalm 145 (hertaald door Huub Oosterhuis)

Toespraak Franck Ploum

Psalm 145 (vertaling Huub Oosterhuis)

Elke dag, alle dagen
eeuw na eeuw en altijd
tot in de eeuwen der eeuwen
zal ik U zingen:
dat Gij de Barmhartige zijt.

Onzienlijke, grote, niet te doorgronden,
niet te omarmen.
Zingen zal ik uw grote werken:
grondvesting van de aarde
uitspanning van de hemel.

En dat Gij vriend zijt,
lief als een man voor zijn kind,
als een vrouw voor haar liefsten:
moge dat waar zijn.

Dat Gij en niemand anders
God zijt voor deze wereld:
handen die geven
ogen die zien en bewaren:
moge dat waar zijn.

Mijn ogen zien naar u uit.
U roep ik, weet U dat wel?
Ik, met deze enige stem
en zonder stem als het moet -
beseft U dat? Dan is het goed.

Voor U, Barmhartige,
die ik vermoed -
die ik niet voel en niet ken
die ik wel hoop dat Gij zijt,
laat mij maar zingen.

Elke dag, alle dagen
eeuw na eeuw en altijd
tot in de eeuwen der eeuwen
zal ik U zingen:
dat Gij de Barmhartige zijt.

1.

Nederlanders lopen op klompen. Duitsers eten worst en drinken bier. Oostenrijkers jodelen. Fransen eten stokbrood met kaas en dragen een alpinopet. God is een man met een lange baard op een wolk. Stereotype beelden die veelal worden gebruikt in reclame. Ze roepen onmiddellijke herkenning op. Op de een of andere manier zitten ze in ons collectieve geheugen gegrift en al weten we dat ze niet kloppen, ze steken telkens weer de kop op. Eckhart Tolle noemt dit gesloten systemen, die een plek hebben ingenomen in ons collectieve geheugen en daardoor onuitwisbaar en onveranderlijk lijken te zijn. Hoeveel nieuwe beelden of gedachten er ook bij komen, deze oude beelden dringen zich steeds weer aan ons op en vertroebelen het gesprek.

Door dit type stereotypering wordt ook het spreken over God ingewikkeld. Want vanuit gesloten systemen over God praten zal onherroepelijk leiden tot discussie over God. Zal leiden tot waarheidsdenken en verkettering. God is zo, God is dit en niet anders, God is alleen hiermee aan te duiden. En wie de gesloten systemen probeert open te breken, of er zelf uit stapt die heeft het dan in de gesprekken niet eenvoudig. Dat is ook de ervaring van veel mensen in de vrijzinnigheid en dat heeft ook deze Gemeente met Klaas Hendrikse aan den lijve ervaren.

Vorige week keek ik na jaren weer eens de film 'In de Naam van de Roos', naar het literaire meesterwerk van Umberto Eco. In dit verhaal, spelend in de 14^e eeuw in en rond een Italiaanse abdij, wordt pijnlijk duidelijk hoe dit denken in waarheid en gesloten systemen heeft geleid tot een kerk van macht en kracht, rijkdom en zelfingenomenheid. Ook maakt het verhaal de gevolgen duidelijk van blind en nietsontziend fanatisme dat aan mensen verkocht wordt onder het mom van geloof of een heilig boek. Toen de inquisitie in het christelijke Europa, vandaag de Taliban in Afghanistan en grote delen van de Islamitische wereld.

God almachtige Vader, heerser over het heelal, alziend oog dat mij volgt, rechter die zal oordelen over mijn doen en laten. God hoog op de troon overziend mijn zonden en rechtsprekend over de wereld. Het zijn deze en nog veel meer beelden waarmee generaties mensen zijn opgegroeid en die aan de ene kant voor velen hebben geleid tot allerlei vormen van angst, argwaan, onderdanigheid en anderzijds tot misbruik van macht, positie, vertrouwen. God, wordt vaak verbonden met macht. Wie kan er nog geloven in een God die alle touwtjes in handen heeft, de wereld en het leven van mensen tot in detail bestuurt en in en door wie alles is voorbestemd? Wie wil nog geloven in een God zo ver weg dat er sprake is van onbereikbaarheid?

Ingeprente beelden hebben zeker een functie, ze geven piketpaaltjes aan je denken. Een tekst als het Onze Vader kan ondersteunend zijn in tijden dat je eigen woorden op zijn, je kun er op terugvallen, maar het wordt dus lastig als ze een gesloten systeem worden, zonder ruimte voor iets anders. Als ze exclusief worden, waarheidsgehalte krijgen tegenover al dat andere dat dan niet waar zou kunnen of mogen zijn.

Veel mensen, onze tijd, wijzelf hebben behoefte aan woorden, beelden, symbolen die verbeelden wat onuitspreekbaar is: dat God zou kunnen bestaan. En wat is dan bestaan?

2.

In onderzoeken rond geloof, kerkelijkheid en religie wordt steeds opnieuw gevraagd naar beelden van God en het referentiekader is steevast de God van het woordenboek, het opperwezen. De conclusie is maar al te vaak: mensen geloven niet meer in God. Natuurlijk zal dat voor een deel van de onderzochten gelden, maar voor een groot aantal mensen is het verdwijnen van het opperwezen niet gelijk aan het afscheid van God. Hun beeld is veranderd. Levensvragen, levenservaring, het leven zelf maakt het onmogelijk om het beeld van de rotsvaste almacht overeind te houden. Het maakt plaats voor stamelende woorden als liefde, licht, kracht, bron, alles in allen. Dat is niets nieuws, veel van de woorden die verbonden worden met God hebben oude, vaak zelfs Bijbelse, wortels. Wanneer in de Schrift Gods aanwezigheid wordt beschreven is er sprake van Vuur dat opvlamt, Licht dat doorbreekt, Stem die wordt gehoord. Deze oude en rijke beelden geven ruimte aan de ervaring van mensen en laten ruimte aan de vraag wie of wat God zou kunnen zijn, voorbij aan het geloof in een opperwezen. Ruimte waarin niet het weten van God, maar juist de ervaring aan het woord is.

De psalmen gaan niet over kennis en weten, die gaan over de ervaring dat God is. Onzienlijk en niet te doorgronden, niet vast te pakken, niet in je broekzak, maar een vermoedende aanwezigheid van vriendschap, trouw en barmhartigheid.

3.

God is dood, klonk het na Auschwitz. En na 1945 kwamen er nog zoveel genociden en massamoorden bij, tot aan Bosnië en Rwanda, en daarna tot op vandaag. Het was niet de eerste keer dat God werd doodverklaard, de filosoof Nietzsche deed het eind 19^e eeuw al. Voor hem was het bestaan van God niet langer houdbaar tegen het licht van alle nieuwe ontdekkingen en wetenschap. Ook bij hem ging het over het opperwezen, de God van de christelijke cultuur en instituties. Over de God van de bijbel werd niet gesproken. Dat kon ook niet, die was immers onschadelijk gemaakt en opgesloten in het gesloten christelijke systeem van dogma's, verdeel en heers, machtigen en onderdanen.

De almachtige is doodverklaard, maar van die onzienlijke en niet te doorgronden, niet vast te pakken zijn sinds die tijd vele getuigenissen opgetekend, ook in de kampen, de gaskamers en bij de massagraven. Het oplaaiende Vuur van gerechtigheid, het Licht dat de weg wijst naar vrede en de Stem die oproept om te gaan en lief te hebben, recht te doen en solidair te zijn, tot op vandaag worden ze gezien, gehoord, ervaren. *'God voor deze wereld: handen die geven, ogen die zien en bewaren, moge het waar zijn'* (Psalm 145 vrij)

4.

Er is kennelijk een kloof tussen God zoals beschreven binnen de tradities van kerkelijke instituties en God van de menselijke ervaring. Ónze menselijke ervaring, maar ook die van mensen in de Bijbelse verhalen. De kerkelijke tradities hebben vooral aansluiting gezocht bij de beelden van wereldlijke macht en gezag en die gebruikt voor het spreken over God. In het christendom is dat proces versterkt doordat het na enige eeuwen staatsgodsdienst werd en ook de hele inrichting van het instituut gebeurde langs de lijnen van het wereldlijk gezag. Zo werd God de God van de machtigen, de heersers en boezemden de beelden ontzag, afstand en angst in. Stem, Licht, Vuur zegt de Schrift, geen god die wij kunnen bedenken. Niet een God zoals andere goden, die van steen zijn, liefdeloze offers eisen, duister, gouden kalveren, blind en meedogenloos.

De God van de Schriften is niet de God van het woordenboek. Alles wat een Godheid niet is, is de God van de Schriften: Ik daal af. Ik hoor het huilen. Ik zie het lijden. Ik kom nabij in een Mens. Ik ga mee door de diepte. Ik trek met jou mee. Noem mij geen God der goden, noem mij *Ik Ben die Ik Ben*, noem mij *Ik zal zijn die Ik ben*, noem mij *Ik zal er zijn*. Diegene die in de bijbel Enige Ware God wordt genoemd, is een niet-God: menselijk nabij, aanraakbaar, liefdevol, de barmhartige! Dat kan gezegd worden omdat dit zo ervaren is, niet omdat het bestudeerd is en is vastgelegd in gesloten systemen van denken en dogmatiek. Ik heb jou lief, ik ben barmhartig voor jou dat wordt niet waar door het te zeggen, maar doordat de ander jou als liefdevol en barmhartig ervaart, omdat het haar of hem gebeurt. God gebeurt, wordt gedaan.

5.

Wie moet ik zeggen dat mij gestuurd heeft?, vraagt Mozes. Geef me een naam, een teken, een bewijs. *Ik Ben die Ik Ben*, geen God van bewijsstukken. God is niet voor het karretje te spannen van de menselijke wil, steeds weer anders, elk ogenblik nieuw, maar wel betrouwbaar. *Ik Ben die Ik Ben*, een godsnaam aan alle namen voorbij, open voor elke menselijke ervaring, zonder te kunnen claimen dat die ervaring het enig ware beeld van God weerspiegelt.

En vanuit die ervaring, die in de psalmen steeds weer beschreven wordt, eindigt dit liederenboek met een serie uitbundige lofliederen. Jubel en juichen in overtreffende trap, soms tot het absurde toe. Lofliederen aan de God die we vermoeden, niet kennen, maar waarvan we hopen 'dat Gij zijt'.